

## VLIV SOUDNÍHO ŘÍZENÍ NA BĚH PROMLČECÍ DOBY

ВЛИЯНИЕ СУДОПРОИЗВОДСТВА НА ТЕЧЕНИЕ ДАВНОСТНОГО СРОКА

DIE WIRKUNG DES GERICHTSVERFAHRENS AUF DEN LAUF DER VERJÄHRUNGSRISTEN

ZDENĚK ČEŠKA

V každém právním odvětví najdeme řadu institutů, s nimiž se praxe setkává zřídka, ale na druhé straně též nemenší řadu těch, jejichž používání je v praxi na denním pořádku. Mezi takové právní instituty, z nichž netřeba oklepávat prach, patří v občanském právu promlčení pohledávek. Námitka promlčení je také nejčastější námitkou proti žalobě. Není proto divu, že právní úpravě promlčení pohledávek je věnována nemalá pozornost a že promlčení je častým námětem teoretických pojednání. Přes podrobnou úpravu nemůže zákon samozřejmě dát jednoznačnou odpověď na všechny otázky, které nadhodí život, protože vývoj praxe je vždy mnohem pestřejší a bohatší, než jak to mohou právní předpisy vůbec předvídat. Proto ani dosavadní úprava promlčení nezůstala bez problémů, které byla nucena řešit judikatura a kterými se zabývá i poměrně bohatá literatura.<sup>1)</sup>

Všechny dosavadní úvahy o promlčení vycházely z platného právního stavu a zabývaly se řešením otázek vznikajících v souvislosti s promlčením *de lege lata*. Je však již patrné čas uvažovat o úpravě promlčení též *de lege ferenda*. Tento článek má být takovou úvahou, i když si autor zdaleka neklade za úkol vyčerpat všechny otázky s promlčením spjaté. Článek má poukázat jen na to, jak ovlivňuje soudní řízení běh promlčecí doby. Institut promlčení je totiž jedním z mnoha důkazů o tom, že se občanské právo a občanský proces vzájemně doplňují tak, až je možné přirovnat je ke spojitým nádobám.

Právní úprava promlčení, jak ji provedl platný občanský zákoník, je v každém směru krokem vpřed proti úpravě promlčení v občanském zákoníku z r. 1811. Je jednodušší a srozumitelnější, přičemž ji jako klad lze přičíst také náležité zkrácení promlčecích lhůt. Diskuse, která se zejména v poslední době,

<sup>1)</sup> Srov. např.: *V. Knapp*: Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku, ČSAV 1955, str. 297 a násl.; *V. Kizlinková*: Některé sporné otázky týkající se promlčení; Socialistická zákonost 1956, str. 10 a násl., 69 a násl.; *J. Hrdlička*: Přerušení a stavení promlčecí doby stanovené v § 98 obč. zák.; Socialistická zákonost 1959, str. 462 a násl.; *J. Kabát*: K přerušení a spočívání promlčecí doby stanovené v § 98 obč. zák.; Socialistická zákonost 1960, str. 261 a násl.; *J. Turek*: K problematice přerušení promlčení podle § 98 obč. zák.; Socialistická zákonost 1960, str. 265; *Ž. Kratochvíl*: K otázce přerušení promlčení podle § 98 obč. zák.; Socialistická zákonost 1960, str. 427 a násl.; *Š. Luby*: Občiansky zákonník v zrkadle súdnej praxe; Právnické štúdie 1960, str. 327 a násl.

kdy dobíhají *prodloužené promlčecí lhůty* započaté 1. ledna 1951, rozvinula, však ukazuje, že ani zvolená úprava promlčení není bez mezer a že by zde neškodila určitá vylepšení. Uvažuje-li se o nové úpravě promlčení, neznamená to ovšem, že by se jeho dosavadní úprava zlikvidovala. Naopak nová zákonná úprava promlčení by musela navázat na vše, co se v praxi osvědčilo, ale měla by navíc přinést nová řešení tam, kde praxe dosud tápala a tápe.

## I.

Jedním z požadavků socialistické zákonnosti na úseku občanského práva je dosažení jistoty v právních vztazích. Je proto nutné, aby v občanskoprávních předpisech byla obsažena ustanovení, kladoucí si za úkol odstranit právní nejistotu pokud se někdy vyskytne.

O právní nejistotě můžeme mluvit též tam, kde oprávněná osoba po delší dobu nevykonává své právo. Takové právo, s jehož výkonem oprávněný prodlévá, se stává při nejmenším pochybným. Proto se v občanských zákonících objevují zpravidla ustanovení omezující či likvidující možnost uplatnění takových práv, která nebyla vykonána v době zákonem stanovené. Vychází se tu často z domněnky, že uvedená práva patrně časem zanikla, i když by důkaz jejich zániku mohl působit potíže.<sup>1)</sup> Není také správné, aby povinný (dlužník) byl prakticky stále v nebezpečí, že oprávněný (věřitel) proti němu uplatní své právo žalobou. Přitom pak nelze zapomínat ani na to, že soudu či jinému rozhodujícímu orgánu působí dokazování ve sporech, jejichž předmětem jsou práva a povinnosti z právních vztahů staršího data, v praxi téměř vždy potíže.<sup>2)</sup>

Nejjednodušším způsobem odstranění nejistoty a pochybnosti dlouhotrvajících práv by bylo prohlásit v zákoně, že práva, která nebyla po stanovenou dobu vykonána, zanikají. Šlo by tu o tzv. prekluzi, ke které by vždy rozhodující orgán musil přihlížet z úřední povinnosti. Kdyby snad dlužník něco plnil na prekludovaný dluh, byl by věřitel povinen vrátit mu takové plnění, protože jím byl bezdůvodně obohacen. Dlužník zde totiž plnil něco, k čemuž již nebyl zavázán.

Prekluzi zvolil náš právní řád pro oblast hospodářských vztahů mezi organizacemi socialistického sektoru, kde má naprostá jistota v právních vztazích zvláště důležitý význam proto, že plánovaná činnost jednotlivých organizací na sebe vzájemně navazuje a právní nejistota by mohla řádný chod této činnosti někdy i vážně narušit. Proto stanoví § 82 zák. č. 69/1958 Sb., že „práva ze závazkových poměrů mezi organizacemi zanikají, nebyla-li uplatněna ve stanovené lhůtě u arbitráže nebo u soudu“.

<sup>1)</sup> Srov. Učebnice občanského a rodinného práva, 2. vydání, díl I., str. 255; V. Kizlinková: Některé sporné otázky týkající se promlčení; Socialistická zákonost 1956, str. 10.

<sup>2)</sup> V. Knapp: Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku, ČSAV 1955, str. 297; J. Turek: K problematice přerušení promlčení podle § 98 obč. zák.; Socialistická zákonost 1960, str. 265.

V oblasti majetkových vztahů mezi občany navzájem nebo mezi občany a socialistickými organizacemi by se však striktní stanovení zániku práv, byť i dlouho neuplatňovaných, nesetkalo asi s příznivým ohlasem a nebylo by patrně považováno za spravedlivé. Lépe tu vyhovuje vžitě již jen omezení možnosti uplatnit práva, která nebyla po zákonem stanovenou dobu vykonána. Právo samo při takové úpravě nezaniká, a proto plní-li dlužník, ať již vědomě či nevědomky na promlčený dluh, nemůže se domáhat takového plnění nazpět. Právní důvod plnění zde byl a ani uplynutím doby neodpadl.

Dosavadní rozdílná právní úprava, tj. prekluze práv v hospodářských vztazích mezi socialistickými organizacemi a promlčení práv ve vztazích mezi občany a organizacemi jakož i mezi občany navzájem vyhovuje a není důvodu, aby byla sjednocována, jak to činí např. občanský zákoník Maďarské lidové republiky v §§ 324—327 a jak je to podle čl. 15 návrhu zásad občanských zákoníků SSSR a svazových republik předpokládáno i pro sovětské právo.

## II.

Tento článek si neklade za úkol zabývat se otázkou zániku (prekluze) práv, ale jen otázkou jejich promlčení.

Názory na právní povahu promlčení nejsou jednotné. Tak např. občanský zákoník z roku 1811, který platil v českých zemích až do 1. ledna 1951, hovoří v § 1451 o promlčení jako o „ztrátě“<sup>1)</sup> práva, jež nebylo vykonáno po čas zákonem vyměřený, přestože v § 1501 zakazuje soudu přihlížet k promlčení, neuplatní-li je strana námitkou. Mohlo-li by se tedy vůbec hovořit o ztrátě práva, pak to byla ztráta práva jen podmíněná, vázaná na to, zda uplatní druhá strana promlčení námitkou či nikoli.

Proto je správnější, že se náš občanský zákoník definici promlčení vůbec vyhnul. Učebnice občanského a rodinného práva pak správně uvádí, že promlčení „nezpůsobuje zánik práva, nýbrž jen to, že oprávněný se nemůže s úspěchem domoci svého práva, jestliže se druhá strana promlčení dovolá.“<sup>2)</sup> To znamená, že promlčené právo trvá dále; povinnost odpovídající promlčenému právu dostává však povahu tzv. naturální obligace.

Nutno tu poznamenat, že i když promlčení znamená pro oprávněného jen omezení možnosti domoci se svého práva, promlčuje se samo toto subjektivní právo. Není proto přesné hovořit o „žalobním promlčení“, jak to činí občanský zákoník RSFSR (čl. 44 a násl.). Právo na podání žaloby se totiž v tomto případě nepromlčuje a ani promlčet nemůže. Promlčení bývá zjištěno soudem autoritativně až během řízení, tj. po podání žaloby. Soud také pro promlčení žalobu neodmítá, ale zamítá, tzn. že nevyhovuje žalobě nikoli pro její nepřipust-

<sup>1)</sup> V návrhu subkomitétu pro revizi občanského zákoníku pro Československou republiku — všeobecná část (referent *dr. Jan Krémář*) se hovoří přímo o „zániku“ práva.

<sup>2)</sup> Učebnice občanského a rodinného práva, 2. vydání, díl I., Orbis, Praha 1955, str. 255; srov. i *V. Knapp*: cit. Splnění závazků, str. 298—301.

nost, nýbrž pro její bezdůvodnost. To pak platí nejen v případě, že se k promlčení přihlíží na základě námitky, ale i v případě, že se k němu přihlíží z úřední povinnosti, jako je tomu např. v sovětském právu.

V našem právu pak ostatně nelze o „žalobním promlčení“ hovořit už také proto, že se oprávněný může domáhat svého práva nejen žalobou, ale také jinými prostředky (§ 97 obč. zák.). Tím ovšem nemá být řečeno, že žaloba nebude nejčastějším způsobem uplatnění nároku.

### III.

Chce-li oprávněný zabránit, aby se jeho právo promlčelo a aby se povinný promlčení dovolal, musí se ještě před uplynutím promlčecí doby uvedeného práva domáhat. Nestačí tu však snad jen upomínka adresovaná dlužníkovi. Jde o zvláště kvalifikované domáhání se nároku buď žalobou u soudu anebo „jinými úkony, které vedou k uspokojení nároku či jeho určení mocí úřední“ (§ 97 obč. zák.). Vedle žaloby přichází tu tedy v úvahu uplatnění nároku zejména námitkou započtení vznesenou proti žalobě v soudním řízení, návrhem na povolení exekuce, uplatněním nároku před rozhodci a v pracovních věcech, jež vypočítává § 405 a) o. s. ř., také uplatněním nároku u rozhodčího orgánu na závodě.

Neuplatní-li oprávněný své právo u příslušného orgánu včas, tj. před uplynutím promlčecí doby, jeho právo se promlčí.

Následky promlčení mohou být různé.

Tak podle sovětského práva, které prikazuje soudu přihlížet k promlčení z úřední povinnosti, bude znamenat promlčení práva bez ohledu na to, zda bylo promlčení namítnuto či nikoli, že soud zamítne žalobu, kterou se žalobce domáhal ochrany svého práva. Kdyby to soud neučinil, byl by to důvod oprávněného prostředku.

Podle československého práva dává uplynutí promlčecí doby do ruky povinného zbraň bránit se proti uplatnění promlčeného práva námitkou promlčení. Teprve na základě této námitky soud či jiný příslušný orgán k promlčení přihlédne a žalobu zamítne. Není-li však promlčení namítnuto, počíná si soud, jako by právo promlčeno nebylo.

Naše úprava je tedy složitější než úprava sovětská. Praxe však ukazuje, že nejde vlastně o nijak veliký rozdíl. Podle § 7 o. s. ř. dává totiž soud pracujícím potřebný návod k provedení jejich úkonů u soudu, poučuje je o právních následcích spojených s těmito úkony nebo s jejich opomenutím a dbá všestranně o to, aby pro nedostatek všeobecného nebo právnického vzdělání neutrpěli újmu na svých právech. Soud tedy dává účastníkům vysvětlení, které úkony a jak by měli nebo mohli podle zákona provést a které by jim za dané situace byly na prospěch.<sup>1)</sup> Poučovací povinnost soudu upravenou v § 7 o. s. ř. je

<sup>1)</sup> Komentář k občanskému soudnímu řádu, díl I, Orbis, Praha 1957, str. 126.

pak nutno vykládat co možná nejšíře, protože to je významný prostředek k zajištění rovného postavení účastníků před soudem. Vztahuje se proto poučovací povinnost nepochybně i na námitku promlčení. Poučí-li pak soud účastníka o možnosti namítnout promlčení, zůstane patrně jen teoretickým případ, kdy by žalovaný přes poučení ze strany soudu odmítl námitku promlčení učinit.

Nabízí se proto úvaha, zda by naše úprava promlčení neměla být vůbec změněna ve smyslu úpravy sovětské a zda by nebylo jednodušší i u nás přihlížet k promlčení práva věřitelova z úřední povinnosti.

Samo zákonné vyjádření zmíněné zásady by snad bylo jednodušší, avšak její důsledky by se projevíly nepříznivě v činnosti soudů i jiných rozhodujících orgánů, jejichž odpovědnost při posuzování, zda je právo věřitelovo promlčeno, by se značně zvýšila. To by snad nehrálo takovou roli v řízení nalézacím, ale těžko by to bylo lze připustit v řízení exekucním. Zde by totiž bylo nutné přihlížet k promlčení věřitelova práva z úřední povinnosti hned při povolování exekuce, které provádí soudce nebo soudní tajemník bez ústního jednání a bez slyšení dlužníka. Kdyby se pak již při povolování exekuce mělo zkoumat, zda nedošlo k promlčení věřitelova práva, musil by soud patrně slyšet i dlužníka a je otázka, zda by tu nemělo být zavedeno senátní ústní jednání, protože by šlo o posuzování sporných okolností. To by však bylo v rozporu s požadavkem rychlosti a jednoduchosti exekucního řízení vedeného na základě exekucního titulu, kterým byl nárok věřitelův bezpečně zjištěn.<sup>1)</sup> Ani po povolení exekuce nelze však na exekucním soudu požadovat, aby z úřední povinnosti sledoval, zda nedošlo k promlčení věřitelova práva např. proto, že věřitel nepokračuje náležitě v exekucním vymáhání svého nároku.

Zdá se proto nejvhodnějším řešením, aby dosavadní úprava vázící právní následky promlčení na podmínku, že se dlužník promlčení dovolá, byla zachována. Dlužník má řadu možností, kterými může promlčení věřitelova práva uplatnit. Jednou z nich je námitka promlčení vznesená proti žalobě, jinou zase uplatnění promlčení v námitkách proti exekuci atd.

Tam ovšem, kde se dlužník sám promlčení nedovolá, ať již o promlčení věřitelova práva věděl či nevěděl, soud ani jiný orgán k promlčení nepřihlídně. Uvedená úprava je též v souladu se skutečností, že promlčené právo existuje dále. Promlčením práva dochází totiž jen k té změně, že dlužník má možnost dosáhnout, aby domáhání se promlčeného práva skončilo pro věřitele bezúspěšně. Nebylo by správné nutit soud či jiný rozhodující orgán v každém případě přihlížet z úřední povinnosti k promlčení, a dokonce snad tam, kde si toho dlužník vyhýbající se úmyslně plnění svých závazků nezaslouží.

Naproti tomu tam, kde by hrozila pracujícimu pro neznalost ustanovení o promlčení újma, bude na soudu či jiném rozhodujícím orgánu, aby občana o právu namítnout promlčení náležitě poučil. To by platilo jistě i v případech, že

<sup>1)</sup> Zanikl-li tento nárok po vzniku exekucního titulu nebo došlo-li k jeho promlčení, ubrání se dlužník exekuci podáním námitek proti ní podle § 441 o. s. ř.

by se promlčení nedovolávala socialistická organizace, ač by se ho dovolat mohla.

Měla by se tedy zásada povinného poučování občanů a organizací o jejich právech, zejména též o právu namítnout promlčení, stát společnou zásadou pro činnost všech orgánů rozhodujících občanskoprávní záležitosti. Zatím je tato zásada přímo vyjádřena, a to ještě toliko pokud jde o poučování „pracujících“, jen v § 7 o. s. ř. a platí tedy pouze pro činnost soudů. Nelze si však dobře představit, že by podobnou povinnost neměl také např. rozhodčí orgán na závodě projednávající některé pracovní věci.

Bude třeba více působit na soudy a ostatní orgány rozhodující občanskoprávní věci, aby důsledně plnily svou poučovací povinnost a zejména aby z tohoto hlediska sledovaly, zda není právo před nimi uplatňované promlčeno. Nutno tu však přiznat, že již dnes řada soudců takovéto zkoumání z vlastní iniciativy provádí.

Přesto však je správné, aby hlavní iniciativa při dovolávání se promlčení připadala i nadále dlužníkům, jejichž prvořadým zájmem je, aby sami sledovali, zda právo proti nim uplatněné není promlčeno. Kdyby snad soud opomenul dlužníka poučit o právu namítnout promlčení, těžko by to mohl dlužník uplatňovat v opravném prostředku jako vadu řízení, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci samé (§ 184 o. s. ř.). Soud tu totiž právem přiznal existující, třeba promlčený nárok, když námitka promlčení nebyla učiněna.

Účastníka řízení lze ovšem o možnosti námítky promlčení jen poučit a nikoli jej k podání takové námítky donucovat. Kdyby snad přes poučení ze strany soudu či jiného rozhodujícího orgánu promlčení účastník nenamítal, kterýžto případ zůstane, jak bylo již výše uvedeno, patrně jen teoretickým, k promlčení přihlédnout nelze.

Aby zabránil námitce promlčení, musí tedy věřitel své právo uplatnit u soudu či jiného příslušného orgánu v promlčecí době. Naskytá se tu otázka, zda by nebylo možné tam, kde věřitel z omluvitelného důvodu promlčecí lhůtu zmeškal, ve výjimečných případech dát soudu či jinému rozhodujícímu orgánu možnost promlčení prominout. Takovouto možnost obsahuje citovaný již čl. 15 návrhu zásad občanských zákoníků SSSR a svazových republik a přimlouvá se za ni nepřímou i J. Hrdlička<sup>1)</sup> uvádějící jako příklad možnosti nepřihlédnout k promlčení pohledávky z trestných činů proti majetku v socialistickém vlastnictví, k jejichž promlčení došlo třeba tím, že se dlužník úmyslně vyhýbal jejich vymožení a které by po uplynutí promlčecí doby byl schopen uspokojit.

Možnost prominutí promlčení soudem či jiným rozhodujícím orgánem by učinila úpravu promlčení nepochybně pružnější, ale na druhé straně by byla do značné míry v rozporu s požadavkem odstranění nejistoty a pochybnosti

<sup>1)</sup> J. Hrdlička: cit. Přerušení a stavení promlčecí doby stanovené v § 98 obč. zák.: Socialistická zákonnost 1959, str. 469; srov. i Z. Kratochvíl: cit. K otázce přerušení promlčení podle § 98 obč. zák.; Socialistická zákonnost 1960, str. 427.

u práv, která trvají dlouhou dobu, tedy s jedním z hlavních cílů sledovaných ustanoveními o promlčení.

#### IV.

Domáhá-li se oprávněný svého práva v promlčecí době a pokračuje náležitě v soudním řízení, pak podle § 97 obč. zák. neskončí promlčení, pokud řízení trvá. Zákon by mohl být terminologicky ještě jasnější a mohl by přímo mluvit o domáhání se nároku u *soudu*, protože na domáhání se nároku jinou cestou je pamatováno ve druhé větě ustanovení § 97 obč. zák.

Právě v ustanovení § 97 obč. zák. se projevuje nejlépe vliv soudního řízení na promlčení a na běh promlčecí doby. K tomu, aby se vyvaroval oprávněný projití promlčecí doby a jeho následků, musí podat návrh na zahájení řízení, a to zpravidla žalobu, protože půjde v drtivé většině případů o řízení podle XI. hlavy druhé části o. s. ř. (tzv. ostatní věci občanskoprávní). Skutečnost, že promlčecí doba nedoběhne do svého konce dříve, než skončí řízení, je jedním z nejvýznamnějších hmotněprávních účinků podání návrhu na zahájení řízení.<sup>1)</sup>

Nelze tu dost dobře mluvit o stavení promlčecí doby podáním návrhu na zahájení řízení, ale tím méně také o přetržení promlčecí doby.<sup>2)</sup> Pojem „stavení“ totiž předpokládá, že se na určitou dobu běh nějaké lhůty zastavil a že její zbytek doběhne po odpadnutí překážky, která se tu nerušenému běhu lhůty postavila do cesty. Přetržení promlčecí lhůty pak vždy znamená, že po odpadnutí překážky nebo následkem jiné skutečnosti začne běžet promlčecí doba nová.

Podáním návrhu na zahájení řízení se běh promlčecí lhůty nezastavuje. Ta plyne dále, avšak nemůže skončit, dokud trvá řízení. Doběhla-li by tedy promlčecí lhůta za normálních okolností v den, kdy řízení ještě trvá, prodlužuje se vlivem podání návrhu až do dne, kdy skončí řízení. Doběhne-li však promlčecí lhůta až poté, když řízení už skončilo a o právu nebylo věcně rozhodnuto, nemělo řízení na běh promlčecí lhůty žádný vliv a lhůta se během něho nezastavila.<sup>3)</sup>

Meritorně může být řízení ukončeno buď tak, že soud právo zcela či zčásti oprávněnému přizná, nebo že vysloví jeho úplnou či dílčí neexistenci.

Přizná-li soud právo svým rozhodnutím, dochází dnem, kdy toto rozhodnutí nabude právní moci, k přetržení promlčecí lhůty, která po dobu trvání řízení nepřestala běžet a nemohla skončit. Dnem následujícím po dni, kdy rozhodnutí soudu nabude právní moci, počíná běžet promlčecí doba nová (§ 98 obč. zák.).

<sup>1)</sup> Učebnice občanského práva procesního, Orbis, Praha 1955, str. 142.

<sup>2)</sup> Učebnice občanského a rodinného práva, 2. vydání, díl I, str. 261 tu chybně mluví o přerušení promlčení, na což právem poukazuje V. Kizlinková v článku Některé sporné otázky týkající se promlčení; Socialistická zákonost 1956, str. 72.

<sup>3)</sup> Srov. J. Hrdlička: Přerušení a stavení promlčecí doby stanovené v § 98 obč. zák.; Socialistická zákonost 1959, str. 463.

Určí-li pak soud rozhodnutím, jež nabude právní moci, že právo uplatněné v návrhu na zahájení řízení neexistuje, netřeba už nadále hovořit o lhůtě dané pro promlčení tohoto neexistujícího práva.

Soudní řízení může však skončit také jiným způsobem než rozhodnutím ve věci samé nebo smírem, který i z hlediska promlčení má účinky pravomocného soudního rozhodnutí, jestliže jej soud schválil (§ 165 o. s. ř.). Může dojít k zastavení řízení, ke zrušení řízení nebo k jeho zániku. K zastavení řízení dochází např. tehdy, přizná-li soud účinnost zpětvzetí návrhu (§ 73 o. s. ř.), v řízení o rozvod a neplatnost manželství pak jestliže jeden z manželů zemře dříve, než se rozhodnutí stane pravomocným (§§ 238 a 241 o. s. ř.), v řízení o některých nárocích z pracovněprávního poměru, jestliže se účastníci během soudního řízení podrobí dobrovolně rozhodnutí rozhodčího orgánu, proti kterému podali původně námitky (§ 405 b odst. 2 o. s. ř.) atd. Ke zrušení řízení dojde např. tehdy, nemůže-li být odstraněn nedostatek procesní způsobilosti či uplynula-li marně lhůta k jeho odstranění (§ 27 odst. 2 o. s. ř.), ukáže-li se, že věc nepatří do pravomoci československých soudů, že mělo soudnímu řízení předcházet řízení jiné nebo že už o téže věci bylo vydáno soudní rozhodnutí, které nabylo právní moci, anebo že se v téže věci u téhož nebo jiného soudu vede řízení jiné (§ 57 odst. 1 o. s. ř.) apod. K zániku řízení dojde, ponechají-li je účastníci v klidu a do jednoho roku nepodají návrh na pokračování v řízení (§ 421 odst. 3 o. s. ř.). Ve všech zmíněných případech řízení končí, přestože v něm nedošlo k vydání meritorního rozhodnutí. Protože tu řízení neskončilo rozhodnutím ve věci samé ani soudním smírem, může být tentýž návrh na zahájení řízení, kterým byl dán podnět k zahájení zastaveného, zrušeného či zaniklého řízení, podán kdykoli znovu. Je tedy možné podat jej třeba druhý den po pravomocném zastavení či zrušení řízení anebo po jeho zániku. Novému řízení v téže věci nevádí překážka věci pravomocně rozhodnuté, protože ta věc pravomocně rozhodnuta prostě nebyla.

Jestliže by normálně doběhla promlčecí lhůta za trvání řízení, ale vzhledem k tomu, že bylo právo včas u soudu uplatněno, nemůže skončit, dokud řízení trvá, doběhne tato lhůta dnem, kdy je řízení pravomocně zastaveno či zrušeno, anebo kdy zanikne. Jestliže však promlčecí lhůta do zastavení, zrušení nebo zániku řízení ještě nedoběhla, může být právo uplatněno znovu s následky uvedenými v § 97 obč. zák. Bude-li právo uplatněno u soudu znovu, neskončí promlčecí doba, pokud bude nové řízení trvat.

A stejně tak jako neovlivnilo běh promlčecí doby řízení, které bylo zastaveno, zrušeno, či které zaniklo, neovlivní běh promlčecí lhůty ani odmítnutí návrhu na zahájení řízení, třeba pro nedostatek formálních náležitostí (§ 45 o. s. ř.). Od podání do odmítnutí návrhu nemůže promlčecí lhůta doběhnout. Doběhla-li by normálně v mezidobí, ale nemůže skončit, protože byl podán návrh na zahájení řízení, ukončí se její běh odmítnutím návrhu. Jestliže promlčecí lhůta v době odmítnutí návrhu ještě neskončila, může být fakticky prodlou-

žena novým návrhem podaným ještě před definitivním promlčením práva.

K tomu, aby se zabránilo promlčení práva, nemusí však sloužit vždy jen včasné podání návrhu na zahájení řízení u soudu, nýbrž také uplatnění práva u jiného orgánu, který je oprávněn o jeho existenci či neexistenci rozhodovat. Tak např. jistě stačí k tomu, aby se zabránilo proběhnutí promlčecí lhůty, uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení (§ 41 tr. ř.) nebo uplatnění nároku z pracovněprávního poměru uvedeného v § 405 a o. s. ř. u rozhodčího orgánu. Totéž platí pro uplatnění nároku před rozhodci, byla-li mezi stranami uzavřena rozhodčí smlouva či alespoň rozhodčí doložka (§ 648 o. s. ř.).

Ani v uvedených případech se právo nepromlčí, dokud bude řízení trvat.

Třeba ještě objasnit, co se rozumí trváním řízení. Řízení u soudu trvá do té doby, než je pravomocně zastaveno či zrušeno, než zanikne anebo než je návrh na zahájení řízení odmítnut. To jsou však výjimečné případy jeho skončení. Zpravidla končí řízení rozhodnutím ve věci samé nebo uzavřením smíru. Nutno tu však mít na paměti, že rozhodnutí soudu první stolice může být ještě napadeno oprávněným prostředkem, a pokračovat u soudu druhé stolice. Protože řízení v téže věci u soudu první i druhé stolice tvoří jeden celek a navazuje na sebe, je možné z toho vyvodit jediný závěr, a to že promlčecí lhůta neskončí, dokud trvá řízení nejen u soudu první, ale i druhé stolice. Právo se tedy nepromlčí, dokud není ve věci pravomocně rozhodnuto.

Sluší se zmínit v této souvislosti i o vlivu mimořádných opravných prostředků na promlčení práv. Mimořádné opravné prostředky se podávají do rozhodnutí, která již nabyla právní moci. Jestliže však v důsledku stížnosti pro porušení zákona nebo obnovy řízení bylo vadné rozhodnutí zrušeno, vrací se celý případ do stavu, jaký tu byl před vydáním zrušeného rozhodnutí, a povinná strana se nemůže dovolat toho, že před podáním mimořádného opravného prostředku již proběhla promlčecí lhůta.

O trvání řízení nutno mluvit i tehdy, když soud vysloví svou nepříslušnost a postoupí podle § 56 odst. 1 o. s. ř. návrh na zahájení řízení příslušnému soudu. Hmotněprávní účinky podání návrhu včetně účinku uvedeného v § 97 obč. zák. zůstávají tu podle § 58 o. s. ř. zachovány stejně tak jako v případech, kdy dokonce soud odmítl návrh na zahájení řízení pro nedostatek své pravomoci (§ 57 odst. 1 o. s. ř.), avšak postoupil návrh orgánu, jehož pravomoc je pro konkrétní případ dána, anebo jestliže u tohoto orgánu byl návrh znovu uplatněn do 30 dnů od právní moci odmítnutí návrhu (§ 58 o. s. ř.). Tak tomu bude např. tam, kde odmítne soud žalobu proto, že mělo před soudním řízením proběhnout řízení u rozhodčího orgánu uvedeného v § 405 a o. s. ř.

Řízení trvá také tehdy, jestliže byl nárok uplatněn podle § 41 tr. ř. v tzv. adhesním řízení, avšak soud projednávající trestní věc odkázal poškozeného,

aby se domáhal náhrady v občanském soudním řízení a poškozený to bez zbytečného odkladu udělá.

Stejně tak mluvíme o trvání řízení tam, kde skončilo řízení před rozhodčím orgánem podle § 405 o. s. ř. a bezvýsledně, a v důsledku námitek zaměstnavatele či zaměstnance proti rozhodnutí rozhodčího orgánu byl případ postoupen soudu, aby jej projednal jako žalobu.

Řízení před rozhodci končí doručením nálezu nebo uzavřením smíru. Jak smír před rozhodci uzavřený a stranami podepsaný, tak doručený nález rozhodců mají účinky pravomocného soudního rozhodnutí. Nález rozhodců může však být soudem prohlášen za neúčinný na základě žaloby podle § 652 o. s. ř. Bude-li se po prohlášení rozhodčího nálezu za neúčinný v řízení před rozhodci pokračovat (některé straně byla odňata možnost zúčastnit se řízení a řádně věc projednat), nemohla v mezidobí skončit promlčecí lhůta. Na tento případ nutno z hlediska promlčení práv rovněž pohlížet tak, jako by řízení před rozhodci šlo nerušeně dále.

## V.

Trvající řízení je zábranou uplynutí promlčecí doby jen potud, pokud v něm oprávněný náležitě pokračuje (§ 97 obč. zák.). Tím chce zákon zabránit, aby si oprávněný nezjednal jistotu, že v důsledku podání žaloby neskončí promlčecí doba, pak se již o řádný průběh řízení nestaral a nevyvíjel patřičnou iniciativu k jeho brzkému skončení, to znamená také k odstranění spornosti zažalovaného práva.

Soud sice postupuje v občanském soudním řízení podle § 59 z úřední povinnosti a vede je tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci co nejúčelněji a nejrychleji, avšak k tomu potřebuje náležitou součinnost účastníků, zejména navrhovatele. Projevuje-li navrhovatel nezájem na řízení např. tím, že se, ač řádně předvolán, nedostavuje k ústnímu jednání, projeví se mu to nepříznivě při posuzování běhu promlčecí doby. Nečinnost účastníků sice nepřekáží podle § 77 o. s. ř. postupu řízení, ale to ještě neznamená, že by nečinnost navrhovatele (výjimečně i odpůrce, uplatnil-li své právo v zahájeném již řízení kompenzační námitkou) nemusila mít pro něho nepříznivé následky z hlediska § 97 obč. zák.

Může proto skončit promlčecí doba i během trvání soudního řízení, jestliže oprávněný v řízení náležitě nepokračoval. Posouzení skutečnosti, zda navrhovatel v řízení řádně pokračoval, je věcí soudu a projeví se v rozhodnutí o věci samé.

Jestliže se navrhovatel např. nedostavuje k ústnímu jednání a nevysílá za sebe ani zmocněnce, nevyjadřuje-li se včas k návrhům odpůrce na výzvu soudu (§ 78 odst. 1 o. s. ř.) anebo protahuje-li řízení zbytečnými návrhy, může se jeho odpůrce dovolat i za trvání řízení promlčení nároku, jestliže během řízení promlčecí lhůta uplynula.

I tu lze k promlčení práva přihlížet jen tehdy, jestliže se dlužník promlčení

dovolal. Protože však často nebude dlužníkovi v takových případech možnost dovolání se promlčení známa, upozorní jej soud i zde na zmíněnou možnost v rámci své poučovací povinnosti (§ 7 o. s. ř.).

Judikatura se zabývala otázkou, zda ponechání řízení v klidu třeba vždy posuzovat jako nenáležitě pokračování v řízení nebo nikoli. Dospěla k závěru, že tu budou rozhodovat důvody, pro které bylo řízení v klidu ponecháno (R 40/57). S tímto závěrem nutno vyslovit souhlas, protože je správné, aby soud posoudil, zda oprávněný náležitě pokračoval v řízení či nikoliv. Lze očekávat, že tam, kde nastává klid řízení ze zákona, protože se oba účastníci nedostavili k ústnímu jednání u soudu první stolice, posoudí soud jednání navrhovatele zpravidla tak, že řádně v řízení nepokračuje a nemá zájem na skončení řízení. Naproti tomu v případě, kdy se účastníci řízení na klidu dohodnou a kdy lze předpokládat, že chtějí spor o uplatněné právo vyřídit smírnou cestou, nebylo by správné tomu bránit hrozbou, že se během smírného jednání za klidu řízení právo promlčí. Soud proto nebude zpravidla dohodnutý klid řízení považovat za nenáležitě pokračování v řízení, a to při nejmenším po dobu tří měsíců, po které nelze v řízení podle § 421 odst. 3. o. s. ř. pokračovat. Jestliže však oprávněný podá návrh na pokračování řízení ponechaného v klidu třeba těsně před uplynutím jednorozhodnutí lhůty uvedené v § 421 odst. 3 o. s. ř., posoudí opět soud, zda takový návrh neměl být podán dříve, aby se řízení zbytečně neprotahovalo.

Soudu je svěřeno posouzení, zda jde o náležité či nenáležité pokračování v řízení i jinde. Tak např. uváží soud, zda poškozený, který byl odkázán trestním soudem, aby uplatnil svůj nárok na náhradu škody vůči škůdci žalobou, podal tuto žalobu v přiměřené době apod.

Dosavadní právní úprava vázící účinek podání návrhu podle § 97 obč. zák. na podmínku, že navrhovatel bude v řízení náležitě pokračovat, se osvědčila a lze s ní souhlasit i do budoucna, protože nutí věřitele k aktivnímu dobývání nároku dosud sporného.

## VI.

Souhlas nutno vyslovit i s tím, že podle dosavadní právní úpravy přetahuje pravomocné rozhodnutí, jímž bylo právo přiznáno, promlčecí dobu a že pak počíná běžet promlčecí doba nová.

Byl by možný i takový názor, že když bylo právo uplatněno řádně před uplynutím promlčecí doby a přiznáno rozhodnutím soudu, že tím byla také odstraněna jeho pochybnost a že se takové právo již nemůže promlčet. Treba si ovšem uvědomit, že pravomocné přiznání práva soudem ještě neopatří oprávněnému plnění, na něž má nárok. Někdy poskytne dlužník věřiteli plnění, na které má podle pravomocného rozhodnutí věřitel nárok, dobrovolně, ale neudělá-li to, musí věřitel své právo vymáhat exekučně. Nevymáhá-li je však,

stává se právo časem opět pochybným, protože není jasné, zda už snad věřiteli nebylo plnění poskytnuto a zda právě proto nenastoupil cestu exekuce. Institut promlčení je určen právě k tomu, aby se pochybnost práva zlikvidovala. Proto je správné, že se promlčují i práva přiznaná rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu, který byl k přiznání práva oprávněn, jako např. rozhodčího orgánu na závodě, rozhodců apod.

Problémem je tu ovšem volba vhodné délky promlčecí lhůty. Nejjednodušší by bylo setrvat i u práv přiznaných rozhodnutím soudu či jiného příslušného orgánu na obecné délce promlčecí lhůty. Nebylo by to však správné, protože práva zjištěná a přiznaná autoritativně pravomocným rozhodnutím se stanou znovu pochybnými jistě teprve po delší době než práva, která dosud u soudu či jiného příslušného orgánu uplatněna vůbec nebyla, anebo o nichž dosud nebylo pravomocně rozhodnuto. Desetiletá promlčecí lhůta, kterou tu zvolil občanský zákoník (§ 91 odst. 1 obč. zák.) na rozdíl od normální promlčecí doby tříleté (§ 90 obč. zák.),<sup>1)</sup> se v podstatě osvědčila a vžila. Není proto nutné od ní ustupovat ani při nové úpravě promlčení. Volba delší než desetileté lhůty by byla vůči věřiteli příliš blahovolná. Dávala by mu možnost nevymáhat nárok, který mu byl přiznán, po příliš dlouhou dobu a tím by byla též v rozporu se snahou po odstranění pochybnosti dlouhotrvajících práv. Deset let je dosti dlouhá doba k tomu, aby během ní věřitel exekučně vymáhal právo, které mu bylo pravomocným rozhodnutím přiznáno, a v exekučním vymáhání pokračoval až do úplného uspokojení svého nároku.

Správná úprava a správný výklad toho, co lze považovat za náležité pokračování v exekučním vymáhání nároku (srov. výklad podaný dále sub VII.), by odstranilo snahu po prodlužování i desetileté promlčecí lhůty stanovené zákonem pro práva přiznaná rozhodnutím soudu. Nebylo by tu pak již třeba uvažovat o teoreticky přinejmenším pochybné možnosti uznání judikátní pohledávky.<sup>2)</sup> Tím by také odpadla obava ze zvěčňování zákonem stanovené promlčecí lhůty jejím třeba i několikerým prodlužováním.<sup>3)</sup>

Volba desetileté promlčecí lhůty pro práva přiznaná rozhodnutím soudu či jiného příslušného orgánu však nevyhovuje tam, kde bylo věřiteli přiznáno právo na opětuující se dávky, jež budou dospívat v budoucnu, a tam, kde bylo dlužníku povoleno, aby věřiteli poskytoval plnění, k němuž je zavázán, ve splátkách.

Na opětuující se dávky občanský zákoník již dnes pamatuje. Právo na tyto dávky (zejména na opětuující se dávky výživného) se promlčuje, i když byly přiznány rozhodnutím soudu, vždy ve třech letech (§ 91 odst. 2 obč. zák.).

<sup>1)</sup> Z důvodu právní bezpečnosti nemělo by v zákoně být dovolováno sjednání kratší promlčecí doby, jak to činí ustanovení § 99 obč. zák. V praxi se stejně možnosti sjednat kratší promlčecí lhůtu nevyužívá.

<sup>2)</sup> Srov. cit. článek *Hrdličekův, Kabátův, Turkův a Kratochvílův*.

<sup>3)</sup> Srov. *V. Knapp*: cit. Splnění závazků, str. 315; *J. Hrdlička*: cit. Přerušení a stavení promlčecí doby stanovené v § 98 obč. zák.; *Socialistická zákonnost 1959*, str. 463.

O plnění ve splátkách však občanský zákoník již nehovoří. Mělo by proto mezi ustanovení o promlčení být zařazeno ustanovení další, které by stanovilo, že rovněž nárok na jednotlivé splátky povolené soudem či jiným orgánem se promlčuje vždy v obecné tříleté promlčecí době, třebaže některé splátky budou dospívat až po uplynutí deseti let od přiznání nároku. Byly-li však splátky povoleny „pod ztrátou lhůt“ a nesplněním jedné ze splátek se stane splátným celý zbytek dluhu, mělo by se právo na tento zbytek dluhu promlčovat v deseti letech ode dne, kdy byl celý nárok přiznán, avšak nejdříve po uplynutí tříleté promlčecí lhůty stanovené pro splátku, kterou dlužník nedodržel. I to by si ovšem vyžádalo speciální úpravy v zákoně.

Počátek promlčecí lhůty by bylo správné i nadále vázat u práva přiznaného rozhodnutím soudu na právní moc rozhodnutí a nikoli na jeho vykonatelnost, přestože je usnesení vykonatelné na rozdíl od rozsudku bez ohledu na právní moc. Při promlčení jde o odstranění spornosti nároku, a ta je odstraněna nejen u rozsudku, ale i u usnesení až jejich právní mocí a nikoli získáním možnosti vést exekuci. Tam, kde bylo soudem či jiným příslušným orgánem dlužníku uloženo plnění opětujících se dávek nebo splátek, může začít běžet promlčecí doba ovšem až dnem následujícím poté, kdy jednotlivé dávky nebo splátky dospějí.

Stanovení desetileté promlčecí doby by se nemělo omezovat jen na práva přiznaná pravomocným rozhodnutím, ale také na pohledávky dlužníkem uznané, jak to již dnes upravuje občanský zákoník (§ 91 odst. 1 obč. zák.). Navíc však by v zákoně mělo být vyjádřeno, že uznáním pohledávky se zakládá nová, desetiletá promlčecí doba jen tehdy, má-li uznání pohledávky určené co do důvodu a rozsahu dlužníkem písemnou formu a pohledávka nebyla v době uznání ještě promlčena.

## VII.

Právo přiznané rozhodnutím soudu se tedy nepromlčí, jestliže je věřitel včas vymáhá exekučně. Exekuční vymáhání práva je jedním z úkonů, které „vedou k uspokojení nároku nebo k jeho určení mocí úřední“ (§ 97 obč. zák.). Nejde tu tedy již jen o domáhání se nároku u soudu, kterým se rozumí zpravidla podání žaloby.

V exekučním řízení je třeba dát odpověď především na otázku, jak lze zabránit uplynutí promlčecí doby, co se rozumí trváním exekučního řízení a náležitým pokračováním v něm. Odpověď na tyto otázky není zdaleka tak jednoduchá jako u nalézacího řízení.<sup>1)</sup> Stačí tu však odkázat na některé z Hrdličkových závěrů a přidat k nim několik poznámek z hlediska případné nové právní úpravy.

<sup>1)</sup> Podrobnou odpověď na uvedené otázky podává J. Hrdlička v článku: Přerušení a stanovení promlčecí doby stanovené v § 98 obč. zák.; Socialistická zákonnost 1959, str. 466—499.

Aby zabránil věřitel uplynutí promlčecí lhůty u práva přiznaného rozhodnutím soudu, musí včas podat návrh na povolení exekuce. Jestliže soud na základě věřitelova návrhu exekuci povolí, neskončí pak promlčení, dokud bude exekuce trvat (§ 97 obč. zák.). Usnesení o povolení exekuce na běh promlčecí doby přímo nepůsobí. Ovlivní jej toliko druhotně, protože bez usnesení povolujícího exekuci k exekuci vůbec nedojde. Zamítne-li tedy nebo odmítne-li soud návrh na povolení exekuce, běží promlčecí doba nerušeně dále, jako by žádný návrh na povolení exekuce nebyl podán.

Promlčecí lhůta nedoběhne, dokud exekuce trvá. Avšak zatímco dobu trvání nalézacího řízení je možné určit poměrně přesně, protože toto řízení končí zpravidla okamžikem, kdy nabude právní moci rozhodnutí ve věci samé, je v exekučním řízení situace složitější. Vydáním usnesení o povolení exekuce totiž exekuce nekončí. Dokonce právě naopak. Usnesení o povolení exekuce spadá do počátečního stadia exekučního řízení. Konec tohoto řízení pak již příliš pevně stanovit nelze, protože se tu nevydává na ukončení exekuce zpravidla žádné rozhodnutí.

Pravidelně končí exekuce uspokojením nároku vymáhajícího věřitele. Avšak tak tomu nemusí být vždy. Exekuce může též zaniknout či být zrušena, aniž k uspokojení vymáhajícího věřitele vůbec došlo. Rozdíl mezi zánikem a zrušením exekuce spočívá v tom, že k zániku exekuce (např. podle § 541 odst. 2 o. s. ř.) dochází ze zákona, kdežto ke zrušení exekuce (např. podle § 445 o. s. ř.) je třeba soudního rozhodnutí. Kromě toho může exekuce zůstat úplně či zčásti bezvýslednou, aniž by zákon výslovně stanovil, že zaniká, anebo aniž by ji soud usnesením zrušil. Tak tomu bude např. v případě, že výtěžek dražby nemovitě věci nebo výtěžek prodeje zabavených movitých věcí dlužníka nepostačí k uspokojení vymáhajícího věřitele,<sup>1)</sup> popřípadě že exekuci vedlo více vymáhajících věřitelů a na některého z nich se z výtěžku exekuce nic nedostalo. Bude tomu tak také tam, kde vymáhající věřitel vede exekuci na dlužníkův plat a dlužník skončí pracovní poměr s dosavadním zaměstnavatelem nebo třeba ztratí nárok na důchod (jako je tomu např. u práce schopné vdovy po jednom roce od vzniku jejího nároku na vdovský důchod), nejde-li ovšem o případy, na které pamatuje zák. opatření č. 57/1955 Sb., kde exekuce pokračuje dále, i pokud jde o dlužníkův plat u dalších poddlužníků. Ve zmíněných případech zůstane věřitel se svým nárokem neuspokojen, přestože exekuce skončila.

Dojde-li pomocí exekuce k uspokojení nároku vymáhajícího věřitele, zanikne jeho nárok a dlužníkův závazek splněním, takže už nebude možné mluvit o jeho případném promlčení.

<sup>1)</sup> Exekuce však nekončí a trvá dále např. v případě, že výkonný úředník nenalezl u dlužníka movité věci, jež by podléhaly zabavení. Není totiž vyloučeno, že třeba v brzké době dlužník takové věci získá a k jejich zabavení postačí původně vydané usnesení o povolení exekuce. Stejně tak trvá exekuce vyklizením, i když nelze naříditi její výkon, protože vymáhající věřitel neprokázal, že je pro povinnou stranu zajištěn náhradní byt.

Naproti tomu skončí-li exekuce bezvysledně nebo dojde-li k jejímu zániku či zrušení, hrozí vymáhajícímu věřiteli, že se jeho nárok promlčí, podobně jako když třeba soud zamítne žalobu. A přece v řadě případů nemůže vymáhající věřitel předvídat neúspěšnost exekuce. Ke skončení exekuce dojde přesto, že jeho nárok je vymahatelný a přesto, že on učinil vše k jeho vymození. Je proto třeba zabránit, aby se právo věřitelovo přiznané rozhodnutím soudu promlčelo, jestliže je věřitel včas exekučně vymáhá a exekuce není neúspěšná jeho vinou.

Tak např. je-li kterákoli exekuce zrušena proto, že by její výtěžek patrně nepostačil ani k úhradě exekučních nákladů (§ 445 odst. 1 písm. g) o. s. ř.), nebo je-li třeba zrušena exekuce dražbou nemovité věci, protože nebyl po neúspěšné první dražbě podán návrh na její pokračování, popřípadě proto, že se nenašel kupec ani při další dražbě (§ 485 o. s. ř.), je těžko možné přičítat neúspěch exekuce na vrub vymáhajícímu věřiteli a postihnout jej promlčením jeho práva.

Totéž pak platí, jestliže při exekuci vedené na dlužníkův plat nedosahuje tento plat po dobu jednoho roku ani základní částky, která je podrobena exekuci (§ 541 odst. 2 o. s. ř.), a exekuce v důsledku toho zanikne, nebo skončí-li snad exekuce na plat proto, že dlužník změnil zaměstnavatele (kromě případů, kde je vedena exekuce na služníkův plat k vymození pohledávek na úhradu osobních potřeb nezletilých dětí — srov. § 2 zák. opatření č. 57/1955 Sb.), anebo konečně třeba proto, že v exekuci k vydobytí nároku na nezastupitelný čin, na zdržení se činu nebo trpění byla již uložena nejvyšší přípustná částka pokut (§§ 566 až 567 o. s. ř.) apod.

Jestliže exekuce, jako je tomu ve zmíněných případech, skončila bezvysledně nikoli vinou vymáhajícího věřitele, není možné připustit, aby jen proto došel ke konce promlčecí lhůta. Vymáhajícímu věřiteli je nutno dát možnost dalšího pokračování v exekučním vymáhání svého práva. Vždyť vymáhající věřitel může v případě bezúspěšnosti jedné exekuce vést exekuci na jiný předmět, anebo nemělo-li by ani to žádoucího důsledku, opakovat exekuci na tentýž předmět, ale až po uplynutí určité doby, kdy by snad již exekuce byla úspěšná.

Bylo by proto vhodné pomatovat na vylíčené a jim podobné případy přímo v zákoně, do něhož by mělo být přímo vtčeno speciální ustanovení, že promlčení práva přiznaného rozhodnutím soudu nenastane, jestliže právo věřitel včas exekučně vymáhá a ve vymáhání náležitě pokračuje. Nevázalo by se tu tedy skončení promlčení jen na to, zda trvá určité exekuční řízení, ale zda nikoli v jednom exekučním řízení, nýbrž v exekučním vymáhání vůbec věřitel náležitě pokračuje. Náležitost vymáhání by ovšem strpěla kratší přestávky mezi jednotlivými exekucemi a na exekučním soudu by bylo, aby posoudil, zda vymáhající věřitel v exekučním vymáhání svého práva náležitě pokračoval či nikoli, a to zejména tehdy, kdyby dlužník námitkami proti exekuci uplatňoval

promlčení nároku.<sup>1)</sup> (I tu by musil soud ovšem přihlížet k promlčení z úřední povinnosti.)

Za plynulé vymáhání práva vymáhajícího věřitele přiznaného rozhodnutím soudu by se tedy považoval určitě případ, kdy dlužník, na jehož plat byla vedena exekuce, opustil dosavadního zaměstnavatele (poddlužníka) a vymáhající věřitel bez zbytečného odkladu, jakmile se dověděl o tom, kde dlužník nastoupil nově do práce, podal návrh na povolení exekuce zabavením platu u dalšího poddlužníka. Kdyby skončila neúspěšně exekuce dražbou nemovitě věci, považovali bychom za plynulé pokračování v exekuci, kdyby vymáhající věřitel bez zbytečného odkladu navrhl exekuci na movité věci dlužníkovy atd.

Naproti tomu by nebylo možné považovat za plynulé pokračování v řízení, kdyby mezi jednotlivými exekucemi bylo delší časové období neodpovídající skutečné potřebě anebo kdyby vymáhající věřitel i během jednotlivých exekucí postupoval liknavě a neprojevoval o postup exekuce náležitý zájem (i když rovněž v exekučním řízení postupuje soud z úřední povinnosti — § 440 odst. 3 o. s. ř.), popřípadě kdyby neposkytl součinnost tam, kde je jí k výkonu exekuce třeba.<sup>2)</sup>

Když vymáhající věřitel uvedenou součinnost neposkytne, nelze říci, že by v exekuci plynule pokračoval, a proto tu promlčecí doba i během exekuce může doběhnout. Promlčení lze pak uplatnit v námitkách proti exekuci. To by přicházelo v úvahu např. tam, kde by věřitel nepodal na poddlužníka, který mu nevyplatil zabavenou dlužníkovu pohledávku, žalobu podle § 543 o. s. ř., anebo tam, kde by si vymáhající věřitel měl na základě zmocnění soudu sám opatřit nějaké plnění nebo vykonat nějakou práci na náklad a nebezpečí povinné strany (§§ 565, 566 o. s. ř.) a neučinil to v přiměřené době.

Dojde-li snad ke zrušení exekuce např. v důsledku úspěšných námitek dlužníka proti exekuci nebo v důsledku upuštění věřitele od exekuce, může to však přece jen mít na promlčení vliv a promlčecí doba by tu většinou skončit měla. Neskončila by jen v případě, že zrušení exekuce nebylo možné přičíst k vině vymáhajícímu věřiteli anebo že vymáhající věřitel alespoň nemohl při náležité opatrnosti předvídat zrušení exekuce (podobně jako je to upraveno u nákladů exekučního řízení — § 447 odst. 1 o. s. ř.).<sup>3)</sup> Kdyby zrušením exekuce promlčecí lhůta neskončila, mohl by pak vymáhající věřitel dosáhnout jejího prodloužení třeba vedením další exekuce na jinou část dlužníkovu majetku, jakmile může se zřetelem ke všem okolnostem předpokládat, že nová exekuce bude úspěšná.

<sup>1)</sup> Podobné řešení vyvozuje výkladem i z dosavadního právního stavu v citovaném již článku *J. Hrdlička*.

<sup>2)</sup> Příklady toho, kde má věřitel poskytnout součinnost či kde se výkon exekuce vlastně přímo na vymáhajícího věřitele přenáší, uvádí *J. Hrdlička* v citovaném svém článku (Socialistická zákonost 1959, str. 415).

<sup>3)</sup> Vede-li ovšem vymáhající věřitel proti dlužníkovi zároveň více exekucí, neznamená zrušení jedné z nich v žádném případě, že by tím skončila promlčecí lhůta, protože exekuční vymáhání věřitelova práva pokračuje dále.

Každopádně by však měla úpravě skončení promlčení v exekučním řízení být věnována zákonem zvláštní pozornost a mělo by se tu postupovat odlišně od úpravy skončení promlčení v řízení nalézacím.

Bylo by též možné uvažovat o stavení promlčecí lhůty po dobu trvání exekučního řízení. Tak by se desetiletá promlčecí lhůta pro nároky přiznané rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu prodlužovala vždy o dobu, po kterou by vedl vymáhající věřitel jednotlivé exekuce, byť i bezvýsledně. Vzhledem k neurčitosti trvání jednotlivých exekucí by však i tu činilo potíže přesné stanovení doby, o kterou by se promlčecí lhůta prodlužovala a věřitel by často podával samoučelné návrhy na povolení třeba i zřejmě bezvýsledných exekucí jen proto, aby se v jeho prospěch prodloužil běh promlčecí lhůty.

### VIII.

Protože u osob, které jsou ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, zejména dlouhodobé, trvá uspokojování pohledávek dlouhou dobu a je tu často třeba vést řadu exekucí, jež většinou zůstávají bezúspěšnými, neškodila by zde úvaha o možnosti zavedení stavení promlčení, které by trvalo po celou dobu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody.

To by značně posílilo postavení vymáhajících věřitelů, kterými jsou zpravidla socialistické organizace či nezletilé děti, popřípadě jiné osoby vymáhající výživné,<sup>1)</sup> tedy vesměs subjekty, jimž naše zákonodárství přiznává zvýšenou ochranu.

\*\*\*

Ze všech tvrzení uvedených v tomto diskusním článku lze vyvodit závěr, že úprava promlčení zvolená občanským zákoníkem se ve své podstatě osvědčila a že vyžaduje jen některých změn a doplňků tam, kde dosavadní úprava byla mezerovitá či kde působila v praxi potíže.

Z hlediska vlivu občanského soudního řízení na promlčení by bylo proto na místě uvažovat zejména o:

1. jasnějším zákonném vyjádření toho, co třeba rozumět „domáháním se práva v promlčecí době“;
2. o rozšíření poučovací povinnosti soudu i na jiné orgány rozhodující v občanskoprávních věcech, přičemž poučení by mělo být poskytováno nejen pracujícím, ale i organizacím socialistického sektoru;
3. zvláštní úpravě skončení promlčecí lhůty tam, kde věřitel v promlčecí době exekučně vymáhá nárok přiznaný mu rozhodnutím soudu a v exekučním vymáhání náležitě pokračuje;

<sup>1)</sup> Nárok na výživné se sice nepromlčuje, ale promlčení hrozí jednotlivým dávkám výživného.

4. о úpravě stavení promlčecí lhůty po dobu, po kterou je dlužník ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody;

5. о zvláštní úpravě promlčení splátek povolených soudem či jiným příslušným orgánem v pravomocném rozhodnutí, jímž bylo věřiteli přiznáno jeho právo a

6. о zamezení sjednání kratší než obecné promlčecí lhůty.

## РЕЗЮМЕ

Давность является одним из тех гражданско-правовых институтов, с которыми судебная практика встречается практически повседневно. Поэтому давность составляет частую тему теоретических трактатов. Избранная действующим гражданским кодексом регуловка давности проще, чем регуловка давности в гражданском кодексе 1811 года, который имел силу вплоть до 1951 года. Упрощение проявилось и в существенном сокращении давностных сроков, являющемся выражением стремления устранить правовую неопределенность, заключающуюся в чрезмерно длящихся правах из гражданско-правовых отношений. Права, которые в течение долгого времени не предъявляются в суде или не взыскиваются в принудительном порядке, становятся по меньшей мере сомнительными. Поэтому вполне правильно то, что закон ограничивает возможность их предъявления. Однако несмотря на то, что гражданский кодекс упростил правовую регуловку давности и приспособил ее к потребностям жизни, указанная регуловка не осталась без пробелов, и в связи с этим в практической деятельности приходится решать ряд проблем, на которые закон достаточного ответа не дает. Поэтому представляется целесообразным обсудить де леге ференда, что из прежней правовой регуловки давности оправдало себя и что, наоборот, следовало бы регулировать иначе. В настоящей статье представляются такие соображения с точки зрения влияния судопроизводства на течение давностного срока.

1. Не соответствовало бы чувству справедливости граждан, если бы права, непредъявленные в суде или другим подведомственным органе (например, третейском органе предприятия или у третейских судей) в течение давностного срока, прекращались, как это урегулировано во взаимных хозяйственных отношениях между организациями социалистического сектора, в силу закона. В отношениях между гражданами и социалистическими организациями, а также во взаимных отношениях между гражданами, целесообразно настаивать на давностном погашении прав. Погашенное по давности право хотя и продолжает существовать, но должник не обязан производить по нему платежи. Однако если исполнение производит добровольно, он не может требовать обратно такого платежа, так как в таком случае неосновательное обогащение кредитора не имело места.

2. Спрашивается, следует ли принимать во внимание давностное погашение по долгу службы, или, как это имеет место до сих пор, только в случае, если должник выставит давность в качестве возражения. Более простой и более новой казалась бы такая регуловка, согласно которой следовало бы принимать во внимание давность по долгу службы. Однако такая регуловка представлялась бы совершенно неудовлетворительной в производстве по принудительному взысканию. Принудительное взыскание разрешается без заслушания должника и установление возможного давностного погашения взыскиваемой в принудительном порядке претензии потребовало бы возбуждения устного разбирательства и постановления коллегиального решения там, где в настоящее время оно не является необходимым, и противоречило бы требованию скорости производства по принудительному взысканию. Таким образом, если должник хочет защищаться против предъявления погашенного по давности права, он должен выставить возражение со ссылкой на давностное погашение.

Суд или другой орган, постановляющий решение, всегда обратит внимание должника на возможность выставления возражения со ссылкой на давностное погашение, для того, чтобы должник не понес имущественного ущерба, хотя бы в результате недостаточного знания права.

3. Если кредитор хочет воспрепятствовать тому, чтобы его право не было погашено по давности, он должен домогаться его охраны в суде или другом надлежащем органе в течение давностного срока. В результате предъявления иска или учинения иного заявления о возбуждении производства, давность не прерывается и не приостанавливается. Она только не может окончиться, пока производство продолжается, т. е. до времени, пока по делу не будет вынесено вошедшее в законную силу решение, пока производство по делу не будет прекращено или отменено, пока оно не погаснет, или же пока иск не будет оставлен без последствий. Однако понятие продолжаемости производства нельзя толковать слишком узко. Продолжение производства следует усматривать и в случае, когда суд, рассматривающий уголовное дело, предоставил потерпевшему, ходатайствовавшему о рассмотрении его претензий на возмещение вреда в уголовном производстве, возможность разобраться в общеисковом порядке и потерпевший в соразмерный срок этой возможностью воспользуется.

Предпосылкой того, чтобы во время продолжения производства давностный срок не окончился, служит то, что кредитор возбужденное производство надлежаще продолжает, т. е. что проявляет активный интерес в удовлетворении своей претензии.

4. Правильным является то, что когда суд присуждает право вошедшим в законную силу решением, тем самым давностный срок прерывается и начинает течь срок более долгий, десятилетний.

Однако право на отдельные повременные положенные выдачи (в частности, выдачи на пропитание) погашается по давности, даже в случае, когда указанные выдачи были определены решением суда, всегда по истечении общего трехлетнего давностного срока. Закон необходимо будет дополнить так, что в течение трехлетнего давностного срока погашаются по давности и частичные платежи, возложенные решением суда.

5. Ввиду того, что, таким образом, погашаются по давности и претензии, признанные решением суда, кредитор должен взыскивать такую претензию в принудительном порядке во-время. Однако принудительное взыскание очень часто оказывается безрезультатным не по вине взыскателя, и было бы неправильным в таком случае постигать кредитора последствием, заключающимся в погашении по давности его права, признанного за ним даже вошедшим в законную силу решением суда. Поэтому необходимо избрать такую законную регулировку, которая в производстве по принудительному взысканию связывала бы окончание течения давностного срока не с продолжаемостью отдельного принудительного взыскания, а с надлежащим продолжением кредитором взыскания претензии в порядке принудительного взыскания вообще. Это значит, что давностный срок бы не истек, если бы кредитор, после полного или частичного неуспеха одного принудительного взыскания, прибег к дальнейшему принудительному взысканию, если бы он мог ожидать, что такое дальнейшее принудительное взыскание было бы успешным. А ввиду того, что в течение того времени, пока должник отбывает наказание лишением свободы, кредитор, как правило, не в состоянии взыскать с него своей претензии, было бы целесообразным ввести здесь даже, на время приведения наказания в исполнение, приостановление давностного срока, который продолжал бы течь только после освобождения должника из заключения, хотя бы такое освобождение и было условным.

## ZUSAMMENFASSUNG

Die Verjährung ist eine zivilrechtliche Institution, mit der die Gerichtspraxis alltäglich in Berührung kommt. Aus diesem Grunde ist die Verjährung ein häufiges Thema theoretischer Abhandlungen. Die Bestimmungen über die Verjährung, welche das gültige Bürgerliche Gesetzbuch festsetzt, sind einfacher als die Verjährungsbestimmungen des Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches aus dem Jahre 1811, welches in dem Gebiet von Böhmen und Mähren bis zum Jahre 1951 in Geltung war. Die Vereinfachung zeigte sich auch in einer bedeutenden Verkürzung der Verjährungsfristen, welche von der Bemühung zeugen die Rechtsunsicherheit, welche mit dem allzulangen Währen zivilrechtlicher Beziehungen verbunden ist, einzuschränken. Rechte, welche während einer langen Zeitspanne nicht gerichtlich geltend gemacht werden oder welche im Exekutionsverfahren nicht eingetriben werden, werden wenigstens unsicher. Obwohl das Bürgerliche Gesetzbuch die Rechtsbestimmungen über die Verjährung vereinfacht und den Bedürfnissen des Lebens angepaßt hat, ist die Normierung der Verjährung nicht lückenlos und in der Praxis muß eine Reihe von Problemen gelöst werden, auf die das Gesetz keine genügende Antwort gibt. Es ist daher angebracht *de lege ferenda* zu erwägen, was sich an den bisherigen Verjährungsbestimmungen bewährt hat und was geändert werden sollte. In diesem Aufsatz wird eine solche Erwägung vom Standpunkt des Einflusses des Gerichtsverfahrens auf den Lauf der Verjährungsfrist vorgelegt.

1. Es würde dem Rechtsgefühl der Bürger widersprechen, wenn Rechte, welche nicht innerhalb der Verjährungsfrist bei Gericht oder bei einem anderen zuständigen Staatsorgan (z. B. bei Betriebsschiedsgerichten oder vor Schiedsrichtern) geltend gemacht worden sind, *ipso jure* untergehen würde, in derselben Weise wie dies in den wirtschaftlichen Beziehungen zwischen Organisationen des sozialistischen Sektors festgesetzt ist. In den Beziehungen zwischen Bürgern und sozialistischen Organisationen, ebenso wie in den gegenseitigen Rechtsbeziehungen zwischen Bürgern ist es passend, die Institution der Rechtsverjährung beizubehalten. Das verjährte Recht besteht zwar weiter fort, der Schuldner muß jedoch seine Verpflichtung nicht mehr erfüllen. Erfüllt er jedoch die Verpflichtung freiwillig, kann er die Leistung nicht mehr zurückfordern, denn der Gläubiger hat sich nicht grundlos bereichert.

2. Es ist eine Frage, ob die Verjährung *ex officio* berücksichtigt werden soll, oder, wie dies bisher der Fall war, nur dann, wenn der Schuldner Verjährung einwendet. Einfacher und moderner könnte so eine Regelung erscheinen, bei der die Verjährung aus Amtspflicht berücksichtigt werden würde. So eine Regelung wäre jedoch im Exekutionsverfahren ganz unpassend. Die Exekution wird ohne Vernehmung des Schuldners bewilligt; die Nachforschung, ob der Exekutionsanspruch nicht etwa verjährt ist, würde eine mündliche Verhandlung und Senatsentscheidung erfordern, was den heutigen Bestimmungen nach nicht notwendig ist und was auch mit dem Postulat, daß das Exekutionsverfahren möglichst schnell ablaufen soll, im Widerspruch steht. Wenn sich der Schuldner gegen die Geltendmachung des verjährten Rechtes wehren will, muß er die Verjährungseinrede geltend machen. Das Gericht oder ein anderes entscheidendes Organ belehrt den Schuldner immer über die Möglichkeit die Verjährungseinrede geltend zu machen, damit er etwa aus Rechtsunkenntnis keinen materiellen Schaden erleide.

3. Wenn der Gläubiger verhindern will, daß sein Recht verjährt, muß er innerhalb der Verjährungsfrist Schutz seines Rechtes bei Gericht oder bei einem anderen zuständigen Organ fordern. Die Verjährung wird durch Klageerhebung oder den Antrag zur Einleitung des Verfahrens weder unterbrochen noch gehemmt. Sie kann nur nicht zu Ende gehen, so lange das Verfahren läuft, d. h. bis zu dem Zeitpunkt, wo die Sache rechtskräftig entschieden wird, bevor das Verfahren eingestellt oder aufgehoben wird, bevor es erlischt oder bevor die Klage abgelehnt wird. Den Begriff der Rechtshängigkeit darf man jedoch nicht zu eng auslegen. Als Rechtshängigkeit ist es auch zu betrachten, wenn das eine Strafsache abhandelnde Gericht den Beschädigten, der seinen Schadenersatzanspruch im Strafverfahren geltend gemacht hat,

verwies seinen Anspruch auf Schadenersatz durch Klage im zivilrechtlichen Verfahren geltend zu machen und wenn der Beschädigte in entsprechender Frist dieser Aufforderung Folge leistet.

Voraussetzung dafür, daß die Verjährungsfrist nicht endet, ist es, daß der Gläubiger in dem eingeleiteten Verfahren in entsprechender Weise fortfährt, d. h. daß er ein aktives Interesse an der Befriedigung seines Anspruchs zutage trägt.

4. Es ist richtig, daß die Verjährungsfrist unterbrochen wird, sobald der Anspruch des Gläubigers gerichtlich rechtskräftig festgestellt wird und daß dann eine neue längere (zehn-jährige) Verjährungsfrist anfängt. Der Anspruch auf einzelne wiederholte Leistungen (insbesonders Alimentationsleistungen) verjähren jedoch auch dann, wenn sie durch gerichtliche Entscheidung bestätigt sind in der allgemeinen dreijährigen Verjährungsfrist. Das Gesetz wird in der Weise ergänzt werden müssen, daß auch gerichtlich auferlegte Teilzahlungen in drei Jahren verjähren.

5. Da also auch Ansprüche, welche durch gerichtliche Entscheidung zuerkannt worden sind, verjähren, muß der Gläubiger so einen Anspruch rechtzeitig durch Exekution eintreiben. Die Exekution bleibt jedoch oft ohne Verschulden des Gläubigers ergebnislos. Es wäre nicht richtig, in diesem Falle den Gläubiger die Folgen der Verjährung seines Rechtes, welches ihm sogar durch rechtskräftige Gerichtsentscheidung zuerkannt wurde, treffen zu lassen. Es sollte daher so eine rechtliche Regelung eingeführt werden, welche im Exekutionsverfahren die Beendigung der Verjährungsfrist nicht an die Dauer der einzelnen Exekution, sondern an die entsprechende Fortsetzung der Eintreibung des Anspruchs binden würde, d. h. die Verjährungsfrist sollte nicht zu Ende gehen, wenn der Gläubiger nach teilweisem oder vollständigem Mißerfolg der Exekution eine neue Exekution führt, sobald er erwarten kann, daß sie Erfolg haben könnte. Da während der Zeit, wo der Schuldner in Haft ist, der Gläubiger seinen Anspruch gewöhnlich nicht eintreiben kann, wäre es passend, während des Strafvollzugs die Hemmung der Verjährungsfrist einzuführen, welche erst nach Freilassung (gegebenenfalls nach bedingter Freilassung) weiterlaufen würde.